

בהתאם להנ"ל יש לדעתי לפסוק כי הערעור נדחה.

### סימן סה : ירושת רבנות

לפנינו שני ערעורים על פסק דין שהוציא בית הדין האזורי בתל-אביב (תיק תש"ל6893/ ת"כ), בתביעת הרב א. נגד המועצה הדתית תל-אביב-יפו: "למסור לו את מקום כהונתו של אביו המנוח ז"ל, שכיחן בזמנו עד יום מותו במחלקת השבת של התובעת".

לפי התביעה: "אביו כיהן אצל הנתבעת בתפקידו של רב פוסק הלכות בדיני שבת ועירובין, וכי לו, בתור בנו, הרואה את עצמו מסוגל וראוי ביותר למלא תפקיד הרבני של אביו, שייכת לפי הדין חזקת רבנותו של אביו הנפטר".

"הנתבעת כפרה בשני הדברים, היינו שכאילו אביו של התובע מילא אצלה תפקיד רבני, וכן שכאילו התובע ראוי למלא מקום אביו וכו'" (הציטוטים מתוך פסה"ד).

כב' ביה"ד לאחר שמיעת הטענות, העדים ובדיקת המסמכים, קבע ביום ד' אייר תשל"ב, כי:

"אין כל ספק שאביו המנוח ז"ל של התובע מילא אצל הנתבעת, המועצה הדתית לתל-אביב-יפו, תפקיד רבני מובהק".

וכן:

"כי לפי הדין המבואר (בעקבות פסקו של הרמב"ם) ברמ"א ליו"ד ס"י רמ"ה סכ"ב, כל מי שהוחזק בעיר בתפקיד רב, בנו ואפי' בן בנו, לעולם קודמים לכל אדם אחר, במדה והם ממלאים מקומו ביראה והם חכמים קצת".

וכן כי:

"פסק זה של הרמ"א ז"ל נתקבל ע"י רובם המכריע של גדולי האחרונים ונהגו לפיו בישראל, בארץ ובכל תפוצות הגולה, ללא יוצא מן הכלל (עיין בין היתר גם בתשו' "חתם סופר או"ח סי' י"ג)", ובהתאם לזה החליט ופסק:

א. לאחר שהתובע ימציא תעודת כושר מהגורמים הרבניים הנ"ל למילוי תפקיד רבני, וזה תוך זמן סביר של שלשה, ארבעה חדשים, יהי על הנתבעת, המועצה הדתית לתל-אביב-יפו, למסור לו את משרתו ומקום כהונתו של אביו המנוח ז"ל בכל היקפה, בהתאם לכל האמור לעיל.

ב. צווי המניעה שניתנו ע"י ביה"ד נשארים בתוקפם עד לכל הוראה אחרת.

על פסק-דין זה הוגשו הערעורים מטעם התובע והנתבעת.

המועצה הדתית הנתבעת חוזרת בערעור על טענותיה בפני ביה"ד האזורי וקובלת שכב' ביה"ד טעה בהערכת העובדות ובהסקת המסקנות, ובהתאם לזה יש לבטל פסה"ד.

אף התובע הגיש ערעור על המסקנות שאינן תואמות לדעתו את ההנחות שעליהן מבוסס פסה"ד. אין מקום לדעת התובע לדרוש תעודת כושר מהרבנים הראשיים של המקום, ומספיקה תעודת כושר מהרבנות הראשית לישראל, מה שכבר הומצא ע"י התובע.

שאר פרטי הערעורים והטענות ומענות בקשר להוצאת מכרז וצו עיכוב בנידון זה, מבוארים בכתבי הערעור והחומר שבתיק שהוגשו לפנינו.

אחרי עיון בפסק הדין, בטענות הצדדים וביסודות ההלכתיים, נראה לי שיש לקבל את הערעור של הנתבעת ולבטל התביעה, אם כי לא מטעמה.

פסה"ד מסתמך על פסקו של הרמ"א בסי' קנ"ה ש"נתקבל ע"י רובם המכריע של גדולי האחרונים ונהגו לפיו", ומזכיר בקשר לזה "בין היתר גם תשו' "חתם סופר" או"ח סי' י"ג".

הבה ונראה איפוא את דברי "חתם סופר" שם. לאחר שדן באריכות בענין ירושה ברבנות בסי' י"ב, שב ומעלה שמה שנלמד בספרי ממה שנאמר במלך בקרב כל ישראל, שבא לרבנות כל המינויים בישראל שהבן קם תחת אביו:

לא נאמר דבר זה אלא במלך וכדומה לו, ככל אותם המנויים בפרט הירושה, אבל כל מינויי קדושה אינם בכלל זה.

ומסביר בזה מש"כ המהרשד"ם (יו"ד סי' פ"ה ומייתי לה "מגן אברהם" סו"ס נ"ג) דהרשב"א מודה בכל מינויי התורה והוראה ורבנות שאינה בירושה, ומייתי לה ממה שאמרו במס' יומא דף ע"ב ע"ב: "ג' זירים הם וכו' כתר תורה עדיין מונח הוא כל הרוצה ליקח יבא ויקח". וממשיך:

וכן פשיטא ליה להרמ"ע דמייתי מגן אברהם שם לפסק הלכה, ושפתיו ברור מללו דמעולם לא הורישו כתר תורה לבניהם אלא מהלל ואילך, לא משום כתר תורה אלא להיות המלכות בישראל.

ועל פי זה מסיק שם:



אי אין רוב ציבור מסכימים להיות להם לרב ותופס ישיבה וכדומה, אין לו להשתרר עליהם מחמת נחלת אבותיו. ומשי"כ הרמ"א ביו"ד סו"ס רמ"ה בניו קודמים, נמי אהחזיק עצמו בשררה, אבל לא אהוראה ורבנות.

היינו שרצה לומר שאין דברי הרמ"א קיימים להלכה רק בחזקת שררה. ואעפ"י שברבנות יש גם מן השררה, הרי חלק ההוראה ורבנות אינו נמסר בירושה.

מדברים אלה, **ורק מאלה** - חזר בו, בסי' י"ג, שעם שהוא חוזר ומחזק את עיקר דבריו בסי' י"ב שמצד כתר תורה לא שייך ירושה, עפ"י דברי הרשד"ם והרמ"ע שהובאו ב"מגן אברהם" סי' נ"ג כנ"ל:

ולא ילפינן ממלך מינוי קדושה ממינוי מלכות... הנהיגו מהלל ואילך למנות נשיא תורה מזרע דהמע"ה לגמרי, לקיים לא יסור שבט מיהודה, ומשום הכי היה להם מן אז והלאה בירושה **מטעם מלכות לא מטעם התורה**.

חזר ואמר שמכל מקום יש לקיים דברי הרמ"א, כי גם ברבנות כיום יש לראות גדרי שררה מכח מלכות, ואשר ע"כ יש ירושה ברבנות בכל היקפה כי לא ניתן בזה לחלוקה. ואלה דבריו:

ואמנם היום חזרתי ועיינתי בזה לקיים דברי הרמ"א ססי' רמ"ה דודאי נשיא התורה בזמן הנ"ל היה כעין **מינוי קדושה** לבד, **לא שירות**, **וזה איננו בירושה**, אך עכשיו הוא כמשועבד לקהל לעשות צרכיהם בשכר, ולא גרע מש"ץ, ואטו מפני שהוא ג"כ שר התורה מגרע גרע? - הרי קמן דמהלל ואילך, אעפ"י שהיה נשיא התורה, מ"מ כיון **דפתח בהו ג"כ זכר למלכות בית דוד** ירשו בניהם, ה"נ דכוותיה.

הרי דבריו ברורים, שרבנות יש בה מהנהגת הציבור, וזוהי שררה מסוג מלכות. וכיון דפתח בה ענין של מלכות, ע"כ יש בכל מינוי הרבנות מגדרי ירושה, כשם שבנשיאות שמזמן הלל ואילך (מש"כ בלשונו "משועבד לקהל לעשות צרכיהם" ודאי כוונתו לסמכות זו שעניני הקהל נחתכים על פיו, על דרך ביטוי חז"ל (הוריות י'): "כמדומין אתם ששררה אני נותן לכם - **עבודת** אני נותן לכם").

וכן הבין דבריו ב"אבני נזר" (יו"ד סי' שיי"ב אות נ"ג), לאחר שהסביר (שם אותיות נ"א-נ"ב) שרבנות בזמן הזה, שגדר דיני תורה בזמן הזה שאין סמוכים, הוא מצד הצורך של תיקון העולם, "דומיא דמלך ממש, שבמשפט יעמיד ארץ", וע"כ גם לרשד"ם והרמ"ע שייך דין ירושה ברבנות מעין זו:

אף שבכלל המינוי הוא נמי הוראות איסור והיתר וגיטין וחליצה, הא ודאי גיטין וחליצות הוי מידי דלא שכיח נגד דינים, והוראות ג"כ שואלים לכל בן תורה יודע להורות זולת שאלות ריאה ששייך דוקא לרב שבעיר, והכל מיעוט נגד דינים.

- כתב שכן נוקט "חתם סופר" במסקנתו:

שחתם סופר בעצמו סי' י"ג חזר בו משום שהרב ממונה להנהגת העיר. ואטו משום דממונה לתורה ג"כ מיגרע גרע, ועי"ש שהביא עוד ראייה לזה ממה שהנהיגו ירושה מהלל ואילך משום דפתח ביה כתר מלכות וכו'.

ויוצא מזה שאם אמנם צדק כב' ביה"ד בקביעת העובדה שהרב המנוח ז"ל שימש כרב פוסק במחלקת השבת, כפי שמשתקף מכל החומר שבתיק, מכל מקום אין מקום לתביעת ירושה מכוח זה, לפי מה שנוקט "חתם סופר" שכתר תורה אינו בירושה, וזה כולל הוראות איסור והיתר גיטין וחליצה, כמו שכתב "אבני נזר". ורק מכוח היות הרב "ממונה להנהגת העיר" הוא שפוסק "חתם סופר" דשייך ירושה ברבנות, וזה בעקבות פסקו של הרמ"א, כמו שכי' שם "חזרתי ועיינתי בזה לקיים דברי הרמ"א". א"כ דברי הרמ"א, וכן מה "שנהגו לפיו בישראל ובכל תפוצות הגולה ללא יוצא מן הכלל", כעדות כב' ביה"ד בפסק דינו, הכל הוא ברבנות עיר, שמלבד פסיקת הלכה בעניני איסור והיתר גיטין וחליצה, היתה עליהם הנהגת העיר. אבל על עצם פסיקת הלכה כאשר שאר הצדדים של ההתעסקות אין בהם משום שררה אלא עניני פקידות, שבהם ודאי אין דין ירושה, בזה דעת "חתם סופר" ברורה, שלא זו ממה שנאמר בתשו' סי' י"ב. וכן הבין גם דעת הרמ"א שבכתר תורה לחוד אין דין ירושה "וכל הבא ליטול יבא ויטול".

וא"כ נידון דידן, דלית מאן דפליג, שלא היה במינויו של הרב המנוח ז"ל ובמה שהחזיק משום הנהגת העיר, שזה מסור לרבנים הראשיים, ורק עניני הלכה שהיו בהקשר למחלקתו שימש בהם פוסק (אם כי ודאי מסתבר, כי גם בזה, בענין שדרש הכרעה, לא היה זה אלא בסמכות הרבנים הראשיים), מצד פסיקת הלכות גרידא אין דין ירושה. והרי הצדדים האחרים שבפעולתו, כגון להשגיח על העירובין, ולפעול למניעת פעולות שיש בהם משום חילול שבת, בזה לדעת הכל אין משום ירושה, שזוהי עבודה פקידותית, שיש בה אמנם מן השעבוד, אבל אין בה מן השררה ולא כלום. ואף התביעה עצמה לא מכוח זה באה, רק מכוח היות הרב המנוח פוסק הלכות במחלקת השבת. אך הרי גם זה, כאמור, אין בה דין ירושה לפי "חתם סופר" ולפמ"ש"כ לקיים דברי הרמ"א.

אכן כל האמור הוא לפי "חתם סופר". ברם ב"אבני נזר" (יו"ד סי' שיי"ב הנ"ל) האריך להשיג על "חתם סופר" בקביעתו שמצד כתר תורה גרידא אין שייך ירושה. ומסיק כי:

מהרשד"ם והרמ"ע מיעוטא נגד הריב"ש והמבי"ט ומהר"ש אלקבץ. בפרט שהריב"ש הוא מתקיפי קמאי. והראיה שהביא מהרשד"ם מ"יתרומת הדשן" אינו ראוי לרבנים שבזמנינו כנ"ל (כנראה הכוונה למש"כ לעיל אות ל"ז לחלק בין שנתמנה ובין שהוחזק בלבד).

אך דבריו אלה שיש כאן מחלוקת בין הפוסקים מגדולי האחרונים, הם לפי מה שדחה דבריו של "חתם סופר" שהעלה לחלק בין שררה שהיא מגדר כתר תורה לבין היכא דפתח בה משרת מלכות, של הנהגת העיר. אבל לפי "חתם סופר" הנ"ל שמחלק בזה, אין סתירה ביניהם, שהרי דברי המהרשד"ם וכן הרמ"ע הם בענין הרבצת תורה או פסקי

הלכות, גיטין וחליצות וכיו"ב. ובזה י"ל דכו"ע מודו דאין שייך בזה ירושה, ואילו דברי הריב"ש הם באופן שיש בידו שררה, וכלשונו שם :

קבלוהו עליהם לשר ושופט, רב ודיין לכל ימרו את דברו, וכל היוצא מפיו יעשו במשפט בין איש ובין אחיו, ולהורות את בני ישראל, וכל מעשיהם יהיו נחתכים על פיו, וגם המלך שמו אדון עליהם ומושל בכל משפטיהם, וכל ימי חייו נהג רבנותו ממשלתו ונשיאותו ברמים במלכות ההיא, ולא היה נודד כנף ופוצה פה ומצפצף.

וכן דברי מבי"ט ומהר"ש אלקבץ באו בכהאי גוונא שהיה "חכם הקהל" ו"טורח הציבור" עליו, כמבואר בדבריהם. ואם כן כל כהאי גוונא הרי פתיך בה גם ענין שררה, ע"כ גם מהרשד"ם מודה. ובזה מתבאר שאין סתירה בין פסקו של הרשד"ם הנ"ל לבין מה שהביא ממנו ב"אבני נזר", שהביא "אבני נזר" שם (אות נ"ד) שהרשד"ם עצמו מסתמך על הריב"ש, שהמדובר שם על "מי שהיה זקנו רב וגדול ודיין", אלא שגם הוא מחלק כחילוקו של "חתם סופר", אבל כתר תורה מצד פוסק הלכות גרידא ל"ש ירושה, וכל בן תורה יכול לפסוק לו ולאחרים, וכמשי"כ "אבני נזר" עצמו (אות נ"ג שה"ל):

והוראות ג"כ שואלים לכל בן תורה יודע להורות, זולת שאלת ריאה ששייך דוקא לרב שבעיר.

ודברי "חתם סופר" הרי יסודם ב"מגן אברהם" סי' נ"ג וכנ"ל שהביא הרשד"ם והרמ"ע שכל המינויים שהם כתר תורה אין בניהם קודמים.

והנה הרשד"ם מיייתי לה מש"ס יומא ע"ב ע"ב: "שלשה כתרים הם, כתר מלכות וכהונה מורישים לבניהם אבל כתר תורה הפקר הוא", שמכאן נראה שאין בזה ירושה. והביא שמצא כן ב"תרומת הדשן" שכתב כהאי גוונא בסי' קכ"ח מפסקיו: כתר תורה ושררתה דידה הרי היא מונחת ומופקרת לכל מי שרוצה לזכות בה.

וע"ז כתב ב"אבני נזר" (אות ל"ז) שמבואר ב"תרומת הדשן" שם שהמדובר במי שלא נתמנה מן הציבור רק מעצמו:

ובזה הראיה מהגמרא כתר כהונה זכה בה אהרן, כתר מלכות זכה בה דוד, כתר תורה עדיין מונח ועומד. אבל מי שנתמנה מהקהל על עיר אחת ודאי שאין ליקח התמנותו.

אך דבריו תמוהים לענ"ד שהרי בגמרא המדובר על כתר תורה בדומה לאידך כתרים, ובזה הוא שבא לחלק ביניהם, והרי כתר כהונה ומלכות זכו בהם ע"י מינוי וכהאי גוונא אמרו דבכתר תורה אין זה כן, הרי משמע שאין חילוק, ואף אם נתמנה ג"כ עדיין לא זכה בו להורישו לבניו.

ולענין זה של ירושת הבן שררת האב, אין בכלל הבדל בין שנתמנה לבין שהחזיק מעצמו, כדפסק הרמ"א עפ"י הריב"ש בסי' רמ"ה הנ"ל:

מי שהחזיק לרב בעיר, אפי' החזיק בעצמו באיזה שררה, אין להורידו מגדולתו אעפ"י שבא לשם יותר גדול ממנו.

ומה שמסתמך על מה שחילק "חתם סופר" (יו"ד סי' ר"ל), בין שמינוהו לבין שהחזיק מעצמו, דברי "חתם סופר" הם רק לענין של קיפוח פרנסתו, כמשי"כ שם מדברי המהרי"א ומהרי"ו:

אין אלו נאמרים אלא בימיהם שלא קבלו הרב כפועל אלא כל ת"ח הנהיג בני עירו שהי' דר שם, וממילא הי' לו פרס... מ"מ כיון שלא שכרוהו כפועל אלא שבחא דאתיא ממילא, א"כ אם יבא לשם אחר וינהיג גם הוא ברבנות מי ימחה בידו, אבל בזה"ז שמקבלים רב ועוקר דירתו ממקומו ובא לכאן וקוצבים לו שכירתו כמו שמשכירים פועל... א"כ פשוט שהבא בגבולו, לא טוב עושה בעמיו וגרע מיורד לאומנות חברו וכו'.

ע"כ כל זה אמור לענין קיפוח פרנסתו, שבזה כשנתמנה וקבעו לו קיצבה באיזו צורה שהיא, הרי זה התחייבות מהקהל. ואין לאחר זכות לקחת ממנו מה שנתחייבו. ולא כן כשהחזיק מאליו, והקהל לא קיבל על עצמו שום התחייבות כלפיו. אבל לענין השררה אין הבדל בין שמינוהו לבין שהחזיק מעצמו, כנ"ל מהריב"ש.

א"כ שפיר הוכיח מהרשד"ם מדברי "תרומת הדשן" שכ' שאין למנוע מאחר לנהוג ברבנות במקום שכבר החזיק חכם אחר, ונימק זאת מפני שכתר תורה הפקר הוא וכל הבא ליטול יבא ויטול, ונראה מזה שסובר שאין ירושה בכתר תורה ואפילו במינוהו הקהל. אכן כל זה בשררת התורה, היינו לענין שפוסק הלכות ומסדר קידושין גיטין וחליצות. אבל אם נוסף ע"ז נתמנה (או אפילו החזיק) בשררה שהיא מגדרי מלכות בהנהגת הקהל "שעל פיו כל מעשיהם נחתכים וכל היוצא מפיו יעשו" כהא דהריב"ש, בזה באמת יש לו דין ירושה גם לפי הרשד"ם, וכנ"ל דלא פליג על הריב"ש והוא עצמו פסק כמותו, וכנ"ל בתשו' "אבני נזר" משמו.

אכן אם זו גם דעת הרמ"א בביאור כוונת "תרומת הדשן", לכאורה צ"ע. דב"שואל ומשיב" ק' (ח"ב סי' ל"ג), השיב על שאלת השואל בדברי הרמ"א שכאילו סותר את עצמו, שהביא להלכה פסקו של "תרומת הדשן", שבין בהחזיק ובין בקבלו הראשון עליהם לרב "יכול השני לבא לדור שם ולהחזיק ברבנות בכל דבר כמו הראשון" ואינו יכול למחות בידו. ואח"כ הביא פסקו של הריב"ש שאפילו בהחזיק ברבנות וכן באיזו שררה אין להורידו מגדולתו ואפי' בנו ובן בנו לעולם קודמים לאחרים. ולכאורה הדברים סותרים זה את זה. וביאר "שואל ומשיב" שהרמ"א לחלק יצא בין להורידו לגמרי מגדולתו, לבין ששניהם ישמשו כאחד, דמנויו או החזקתו של הראשון מהני רק לענין שלא להורידו כליל, ואילו כשאין מורידים הראשון, רק שהשני ג"כ ישמש ברבנות, בזה אין מניעה.

ולפי זה כל עיקר דברי "תרומת הדשן" הם רק בכהאי גוונא שהראשון ממשיך לשמש ברבנות, ובזה י"ל דגם בנו יורש ואין לסלקו ממנה. וא"כ אין לזה שייכות לדעת הרשד"ם, שלדעתו הבן אינו יורש כלל ועיקר, וצ"ע לכאורה.

אך לפי זה אינו מובן מה שנימק ב"תרומת הדשן" בהבדל ממי שהחזיק במצוה שאין לסלקו: "דשאני התם דרגילים לקנות חזקה... להניח להם ולירשיהם לחזקה, אבל כתר תורה ושררתה דידה, הרי היא מונחת ומופקרת לכל

מי שרוצה לזכות בה". שהרי לפי סברת "שואל ומשיב" אין חילוק בין כתר תורה ושררתה לבין שאר שררות, דכולהו איתנהו בירושה, ורק להתחלק אפשר, כיון שאינו מורידו מגדולתו. א"כ מה זה שכתב "כתר תורה ושררתה דידה, הרי היא מונחת ומופקרת לכל מי שרוצה", כיון שדומה היא שררה זו בכל לכל שררות ואינה הפקר כלל. ו"שואל ומשיב" עצמו פירש "תרומת הדשן" שמשום כן מותר לשני לנהוג ברבנות "דבתורה ל"ש השגת גבול".

ומה שכתב "שואל ומשיב" שאין סתירה בין "תרומת הדשן" לריב"ש :

דתרומת הדשן כתב דאין השני כמסיג גבול להראשון, דבתורה ל"ש השגת גבול, אבל זהו פשיטא דאין השני הבא בגבולו של ראשון בכחו לדחות לגמרי להראשון... ושם בהיפך דהריב"ש דרצה השני להוריד הראשון מגדולתו... בזה שפיר כתב דאין בכחו לדחותו להראשון מגדולתו, וז"פ.

לא הבנתי בעניות דעתי, דלפי "תרומת הדשן" "דבתורה ל"ש השגת גבול", א"כ אינו דומה לשררה דמלכות וממילא אין לנו שהבן יורש גדולתו גם לענין זה שאי אפשר לדחותו לבן לגמרי, ורק לגבי עצמו שייך לומר דאי אפשר לדחותו מדין מעלין בקודש ואין מורידין (כהא דברכות כ"ח ע"א), אך ירושה לא שייכת בזה, ואילו הריב"ש הרי פסק דיש דין ירושה במי שהוחזק ברב ומכל שכן במי שנתקבל לרב, א"כ בהכרח דזה דומה לשררה דמלכות.

וכן צ"ע עצם היסוד להבדיל בין שמורידו כליל לבין שבא להתחלק עמו, כי גם בחלוקה יש גגיעה ומיעוט בשררתו של הראשון, ומאי נפקא מינה בין שמורידו לגמרי לבין שמקטינו וממעטו, ובע"כ שאין בזה גדרי שררה כלל [ואין ראי מהא דר' אלעזר בן עזריה (ברכות כ"ח ע"א) שמצד מעלין בקודש ואין מורידין אמרו שידרוש שבת אחת ורבן גמליאל שלש שבתות, כי שם עיקר הנשיאות היתה של רבן גמליאל ולא הורידוהו אלא לפי שעה, ומעיקרא נמי היה ידוע שלכשיתפייסו יחזירוהו לנשיאותו, כמ"ש ר' אלעזר בן עזריה לדביתו: "לישתמש אינש יומא חדא בכסא דמוקרא וכו'". תדע שהרי לא מצינו שבני ראבי"ע ירשו גדולתו, אפילו לענין מה שנשאר בידו, ואעפ"י שהיו לו בניס ראויים, עי' בממות ט"ז ע"א; יומא פ"ה ע"ב; מנחות ע"ג ע"א].

וכבר העיר ב"אבני נזר" (אות ל"ז הנ"ל) במה שהביא הרמ"א מ"תרומת הדשן" לענין דחיקת רגליו של רב שנתקבל בעיר :

ומעולם לא שמענו שיתיישב רב בעיר שיש שם רב שנתקבל מהקהל.

ע"כ נראה שגם הרמ"א נוקט כהבנת הרשד"ם ב"תרומת הדשן", שהמדובר שם שלא נתמנה אלא לדברים שהם מגדרי כתר תורה ושררתה, ולא להנהגת כל עניני הציבור ולא פתיך בגדולתו מעין שררת המלכות. וזה כמ"ש "חתם סופר" סי' י"ג על זמן חז"ל "שהיה כעין מינוי קדושה לבד, לא שירות". וכן הוא לשון הרמ"א בראש דבריו שם "רב היושב בעיר ולומד לרבים", שכל ענין רבנותו הוא לענין הרבצת תורה ופסקי הלכות. ובזה קאי דברי "תרומת הדשן". ואילו דברי הריב"ש הם כשנהג בעניני שררה של הנהגת הציבור וכנ"ל מדבריו ש"כל מעשיהם נחתכים על פיו", ולפי"ז אין באמת הבדל בין לסלקו לגמרי, לבין לסלקו רק חלקית, כפי שהבין "שואל ומשיב", דבכל גווני לענין שקיבלוהו לשררה ואפילו החזיק מעצמו אין לסלקו ולא להתחלק עמו, ובזה גם בני יורשים גדולתו, משא"כ כשכל מינויו או חזקתו הם רק לענין הרבצת תורה ופסיקת הלכה, בזה פוסק הרמ"א כ"תרומת הדשן" שאין ירושה ואין יכול למחות בידי אחר לנהוג כמותו, ואתי שפיר דברי הרמ"א, ואין סתירה ממה שהביא פסקו של "תרומת הדשן" יחד עם פסקו של הריב"ש, והכל עולה בקנה אחד עם מסקנתו של "חתם סופר".

ב"אבני נזר" (אות ל"ז הנ"ל) יחד עם תמיהתו על הרשד"ם שראה ב"תרומת הדשן" תנא דמסייע ליה, תמה גם על הרמ"א סי' רמ"ה הנ"ל שהעתיק "תרומת הדשן" להלכה, וכי שהוא גם כשנתקבל הראשון לרב :

ובאמת נפלאו ממני דברי רמ"א סי' רמ"ה שכי' כגון שהקהל קבלו הראשון עליהם לרב, וב"דרכי משה" מקור הדין מבואר להיפוך כנ"ל. ומ"ש בשם "אור זרוע" דאפי' קבלו ראשון עליהם, היינו לענין חזקת יישוב, כמבואר בדבריו להדיא. ודברי רמ"א צע"ג. וכבר נחלק חת"ס יו"ד סי' ר"ל כנ"ל. וגם המנהג הפשוט להיפוך, ומעולם לא שמענו שיתיישב רב בעיר שיש שם רב שנתקבל מהקהל.

והנה תמיהתו שאינו מחלק בין הוחזק מעצמו לבין שקבלוהו, לגבי רשותו של "חכם אחר לבא ללמד ג"כ שם", וכן "להחזיק רבנות בכל דבר כמו הראשון" - מיושב כנ"ל ברשד"ם, כי הרמ"א שהביא שם גם את הריב"ש להלכה שלענין שררה אין חילוק בין שקבלוהו עליהם לבין שהוחזק, ולא ראה סתירה בין דברים אלה לפסקו של "תרומת הדשן", וחילק כנ"ל דהא ד"תרומת הדשן" המדובר בכתר תורה ושררתה, מבלי שיהא שם גם שררת הנהגת הציבור, ובזה נוקט כהרשד"ם שכתר תורה הפקר הוא וכל הבא ליטול יבא ויטול. ואין בזה חילוק לבין שקבלוהו הראשון לרב לבין שהוחזק מעצמו, דאילו בקבלוהו היה אסור לפגוע בשררתו, גם בהוחזק מאליו היה אסור, וכהא דהריב"ש. וע"כ בכתר תורה גרידא אינו יכול למחות בידי החכם האחר.

ואם מצד שמקפח פרנסתו, שבזה העלה "חתם סופר" לאיסור דזה גרוע מהיורד לאומנות חבירו הרי הרמ"א הדגיש שהמדובר כשאינו אלא מקפח קצת פרנסתו. ובש"ך שם סקט"ו ביאר, "כגון בשכר חופות וקידושין". ונראה כוונתו שהחכם הקודם מקבל עיקר פרס שלו ממקורות אחרים, כגון שיש לו פרס קבוע וכיוצא בזה, ואילו שכר חופות וקידושין אינו אלא מקרי ואינו קבוע, באופן שבזה אינו אלא מקפח קצת מפרנסתו מדברים שאינם קבועים. ואין לזה סתירה מהא ד"חתם סופר", כי אצלו המדובר כשזה היה חלק, ואולי כל עיקר הפרס שקבעו לו הקהל, כדבריו שם :

לאחר ששכרוהו הקהל כפועל והביאוהו ממקומו לכאן, והראו לו מקום לפרנסתו מגיטין וקידושין, א"כ הוא אינו נוטל פרס שלא כדין כלל. אולם הקהלות פעלו און שהטילו פרנסת הרב על אלו היחידים. אבל הוא אינו נוטל פרס מקידושין וגיטין כלל, אלא שזהו שכרו על עיקר ישיבתו בכאן, והראו לו מקום לגבות מבעלי חתנות וכדומה.

ודין זה עולה בד בבד עם המבואר בשו"ע ורבותינו האחרונים לענין בן אותה עיר הבא לעסוק באומנות חבירו (חוי"מ סי' קכ"ו סי"ה):

היתה שם מרחץ או חנות או ריחיים ובא חבירו ועשה מרחץ אחרת כנגדו, אינו יכול למונעו ולומר לו אתה פוסק חיי... אבל גר ממדינה אחרת שבא לעשות חנות בצד חנות של זה... יש להם למונעו. ואם הי' נותן עמהם מנת חלק אינם יכולים למונעו (ועיי"ש בסמ"ע ביאור השיטות).

וב"משאת בנימן" סי' כ"ו:

...אלא כהאי גוונא דריחייא דאינו מבטל הראשון לגמרי, שהרי הראשון עומד בריחיים שלו וכו'. אבל היכא שבא השני לדחות את הראשון לגמרי ולבטל אותו ממחיתו... כו"ע מודו דמצי מעכב אפילו אבר מבואה דידיה, דהא ודאי פסק לחיותא לגמרי.

וקרוב לזה כתב ב"חתם סופר" (חוי"מ סי' ס"א):

...כתבו הפוסקים טעמא דבר מתא אינו מעכב, משום שזה עושה בתוך שלו וזה עושה בתוך שלו, וא"כ לא מיקרי יורד לתוך אומנות חבירו וכו'. אך כבעין ניד"ד דעיי' שיוורד לאומנותו מדחהו לגמרי, שאי אפשר לשניהם שיקצבו, ונמצא מדחה משלו לגמרי, זהו יורד לאומנות חבירו ממש וכו'.

וממש בהתאם לזה פסק הרמ"א בנידון שלנו שבחכם שבא לדור בעיר, ונעשה בן אותה עיר, אין איסור כשאינו מדחה הראשון מפרנסתו, והרי זה בגדר "זה עושה בתוך שלו וזה עושה בתוך שלו", וכלשון הר"י מיגאש בסוגיא דב"ב דף כ"א ע"ב ששם המקור להלכות אלה:

מצי אמר ליה את מטי לך מה דפסקי לך מן שמיא, ואנא מטו לי מאי דפסקו לי מן שמיא.

וכל זה בחכם הבא לדור בעיר זו בקביעות. ואילו בחכם אכסנאי שבא לעיר, והיינו שאינו בגדר "בר מתא", בזה פוסק הרמ"א שם:

אין לו לקפח שכר הרב הדר שם לעשות חופות וקידושין וליטול השכר מהם, הואיל והוא פרס הרב הדר שם, אבל מותר לעשות החופה ולתת השכר לרב הקבוע.

הנה מחלק במפורש לבין עריכת חופה וקידושין שזה מותר גם לרב אכסנאי, אבל השכר אסור לו לקחת מפני קיפוח הפרס של הראשון, ואעפ"י שאינו אלא מקפח במקצת. והיינו כנ"ל, כי לענין צד השררה שבדבר, מאחר שאין זה מגדרי שררה דמלכות, אעפ"י שגם בסידור חופה וקידושין צריך הוא לפעמים לפסוק הלכה בנידון, שהרי מי שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהם (קידושין ו' ע"א) "שמא יתיר איסור ערוה וזהו עיוות שא"א לתקן" (רש"י שם), אין הראשון יכול למחות, ואפילו ברב אכסנאי, כי בזה אין דין שררה, וכל הבא ליטול יבא ויטול. אך בקיפוח פרנסתו של הראשון, הרי זה ככל בר מתא שיוכל לעכב אבר מתא אחריתי, ואפילו גם אינו מקפח פרנסתו אלא במקצת.

היוצא מכל הנ"ל, דדברי "תרומת הדשן" הם יסוד איתן לפסקו של הרשד"ם, ואין סתירה מדברי הריב"ש ל"תרומת הדשן" ולא לרשד"ם. והיה הכל לאחדים בפסקי הרמ"א בסי' רמ"ה, והכל עולה בקנה אחד בהארת הדברים עיי' מרן "חתם סופר". וכלל הדברים, שאין בכתר תורה ושררותה דין ירושה, וגם החכם עצמו אינו יכול למחות בידי חכם אחר, רק מצד גדרי קיפוח פרנסה. ובזה יש חילוק בין חכם הבא בתור אכסנאי לקבוע בעיר. אך כל זה לגבי החכם עצמו מגדר האיסור של היורד לאומנות חבירו, אבל לגבי הבן ל"ש כל זה, כיון שאינו בירושה, ועניני אומנות אין בהם ירושה.

ואף "אבני נזר" ג"כ לא פסיקא ליה לפסוק נגד הרשד"ם והרמ"ע, אלא שצירף עוד שני נימוקים נוספים כמבואר בדבריו (אות נ"ד הנ"ל: "בקיצור, יש ג' טעמים בני"ד להעמיד הירושה ברבנות"). ולעיל מזה שם טרח להעמיד דבריו אף לפי הרשד"ם והרמ"ע עפ"י מה שחידש דהוראת דיני תורה בין אדם לחבירו הוא בזמן הזה מגינני מלכות, וכן מכוח הנהגת העיר. ואלה דבריו בסכמו החילוק שבינו לבין "חתם סופר", מצד שעיקר הרבנות הם הנהגת העיר והדינים, והשאר אינם אלא מיעוטא ואזלינן בתר רובא (אות נ"ג):

ואף שבכלל המינוי הוא נמי הוראות איסור והיתר וגיטין וחליצה, הא ודאי גיטין וחליצות הוי מידי דלא שכח נגד דינים וכו', והכל מיעוט נגד דינים וכו'. ובפרט שחתם סופר בעצמו בסי' י"ג חזר בו משום שהרב ממונה להנהגת העיר וכו' משום דפתיך ביה כתר מלכות. אך לפ"ז אפשר אינו מדאורייתא. אך לפמ"ש"כ הא פשיטא שאם יצורף עוד הנהגת עיר אל דין שיהיו הם רוב רבנות ואזלינן בתר רובא, והבן יורש.

א"כ בנידון שלנו שעיקר התביעה היא רק מצד פסיקת ההלכה בעניני שבת, ולא שייך לדון מצד ממונה להנהגת העיר, וכן לא היה תפקידו בדינים בין אדם לחבירו, אין לנו שגם "אבני נזר" היה מכריע לפסוק נגד "חתם סופר" והני קמאי, שכנ"ל אין הכרח דאיכא מאן דפליג עלייהו מקמאי.

(ומקום אתנו ליישב דברי מרן "חתם סופר" מהשגותיו של "אבני נזר" ולהצדיק הצדיק דמעיקרא, אולם בכל הנ"ל מספיק לדינא, ואכמ"ל בפלפולי דאורייתא).

וחייבים אנו להוסיף, שבתשובה זו כותב בנו של "אבני נזר" הוא ניהו הגה"צ ר' שמואל בעל "שם משמואל" (שהוא המביא לדפוס את ספרי "אבני נזר"), שכל האמור בתשובה זו אינו אלא מהדו"ק, אבל אחר זמן העלה בעל "אבני נזר" נקודה חשובה נוספת בכל הדיון על ירושת רבנות, והיא הסכמה מהציבור:

כשדיבר עמי אודות דין ירושת הרבנות שמחזורתא... הדין בירושת הרבנות, דאם היורש יש לו רוב מנין לבד או רוב בנין לבד אין מפקיעים ממנו ירושתו, אלא א"כ אין לו לא רוב בנין ולא רוב מנין אז פקע ירושתו. ועיי' אמרו בזמן ששלום בישראל ולא בזמן שיש מחלוקת.

ומביא שם מעשה רב בשאלת ירושת רבנות בעיר לויביטש, שישבו בדין הגאונים מקוטנא ומקאליש ופסקו "שאם יהיה לבן הרב הנ"ל רוב מנין או רוב בנין, אז זכה ברבנות מכח ירושת אביו, ואם לא - אין לו שום טענה ע"ז".

ומוסיף שם: "ובאתי וסיפרתי הדברים לפני כ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה ואמר: ב"ה ששם בפיהם דבר אמת שכיוונו את ההלכה לאמיתה של תורה" (שם אותיות כ', כ"א). ואחרי שהאריך הגר"ש שם בתירוץ הקושיות שעורר "אבני נזר" שם לעיל עפ"י, הוא מסיק (אות כ"ט):

דבריו זלה"ה האחרונים שקבע לפסק הלכה הם כמסמרות נטועים דאין דין ירושה אא"כ יש לו רוב בנין או רוב מנין. אבל באין לו לא זה ולא זה בטלה דין ירושה, וקם דינא, וכמו שהורו כן הלכה למעשה עוד גאונים המדינה הגאון מקוטנא והגאון מקאליש זלה"ה כנ"ל ומעשה רב.

"אמנם ב"שואל ומשיב" ח"ב תשו' י"ז העלה שאין מחלוקת מבחוץ מבטלת דין ירושה, אך ב"אבני נזר" שם וכן במש"כ בנו הגה"צ ר' שמואל מיישב הדברים בטוב טעם, עיי"ש.

ובניד"ד שהנתבעת היא המועצה הדתית בתור באת כח ושלוחי כל הציבור דק"ק תל-אביב-יפו, בכדי שיהא דין ירושה ברבנות, צריך שתהיה הסכמת רוב בנין או רוב מנין של המועצה. ובהרכב המועצה נראה שיש להחשיב את ההנהלה כרוב בנין, והמועצה כולה כרוב מנין. ואם יהיה רוב באחד מגופים אלה, רק אז יש מקום לירושת הרבנות. אבל הרי המצב כאן הוא שהמועצה כולה, על הנהלתה ועל חבריה, הם בדיעה שאינם מסכימים למינוי אלא דרך מכרז, א"כ אין כאן רוב מנין ולא רוב בנין, ובכהאי גוונא הרי בטל דין ירושה, כפי מסקנת "אבני נזר". א"כ הרשות בידי המועצה להוציא מכרז ולדון לפיו, ורק לאחר מכרז בבוא המועצה להכריע בין המועמדים השונים, תהיה חייבת לבחור את התובע כממלא מקום אבותיו, אם ימצא שהמועמדים האחרים לא עולים בהרבה על הבן-התובע, כי בכהאי גוונא גם המהרשד"ם מודה כפי שהעלה "אבני נזר" בתשו' הנ"ל.

עפ"י כל הנ"ל יש לפסוק:

א. מקבלים את הערעור של הנתבעת - המועצה הדתית לת"א-יפו, ודוחים הערעור של התובע - הרב א.

ב. הרשות בידי הנתבעת - המועצה הדתית להוציא מכרז על מילוי מקום הרב הנפטר ז"ל במחלקת השבת. ברם בהכרעה בין המועמדים יצטרכו להתחשב גם עם עובדת היות התובע בנו של הרב הנפטר, ולהכריע לטובתו אם המועמדים האחרים אינם עולים עליו בהרבה.

ג. אם יוצר רוב בהנהלה או במועצה כולה לטובת התובע יהיו חייבים למנותו.

יצוין כי הלכה למעשה הוחלט בדעת-רוב לדחות את ערעור הנתבעת - המועצה"ד - ולקבל את ערעור המערער - הרב א; ר' שם פד"ר - י.

### סימן סו : אגודות צדקה

הערעור שלפנינו הוא על פסק דין של כב' ביה"ד האזורי בירושלים מיום ל' תשרי תשל"ג (תיק תשל"ב 348/), לפיו נדחתה תביעת המערערים "להמשיך לתת לו את ההקצבה השנתית שהוענקה לו כליתר הכוללות בירושלים".

אחרי שמיעת הטו"מ של ב"כ המערערים - כולל קוסוב, וב"כ המשיבים - "הועד הכללי כנסת ישראל", שנטענו לפנינו בע"פ ובכתב, ואחר עיון בחומר הדיונים שהיה בפני כב' ביה"ד האזורי, אנו מוצאים שאין ממש בערעור ודוחים אותו.

מתוך ספר הפרוטוקולים של המשיבים, בפרוטוקול מיום י"ד באלול תער"ב, שהעתקתו נמצאת בתיק, יוצא ברור שכולל קוסוב-המערערים, בתור אחד מכוללות עסטרייך, נפרד מהועד הכללי-המשיבים, ועל כן "אין להם חלק ונחלה בבתיים של כנסת ישראל". ואם אכן חזרו והתאחדו, כטענת ב"כ המערערים, הרי עליהם להביא ראיה, וראיה זו לא הומצאה, והעובדא שבמשך כל השנים, מאז ועד להגשת התביעה, לא היה להם כל ייצוג במוסדות המשיבים - "ועד הכללי כנסת ישראל", אומרת ההיפך.

צדק כב' ביה"ד האזורי, שלא החשיב כהוכחה לטובת המערערים, מה שיחידים מכולל קוסוב, קיבלו לפעמים תמיכה מאת המשיבים, שזה ניתן להם בגלל השתייכותם לכולל קוסוב ועל חשבון זכותו, שכן, כפי שציין כב' ביה"ד, היתה הרשות נתונה לוועד הפועל של "הועד הכללי" עפ"י סעיף 12 של תקנות האגודה, להשתמש בכספי האגודה "גם למטרות דתיות או צדקתיות אחרות" ומה שהוזכרה השתייכות המקבל לכולל קוסוב, עדיין אין בו כדי להוכיח שזה ניתן לו בגלל אי-אילו זכויות שהן שיש לכולל קוסוב, ועל חשבון כולל זה וזכויות אלה, שכן אפילו ניחס איזו משמעות שהיא לציון השתייכותו של המקבל לכולל קוסוב, הרי ניתן להתפרש, שבהיות המקבל משתייך לכולל זה שאינו נמנה בין הכוללים העשירים, שאשר על כן חזקת המקבל שאין לו כדי סיפוקו, וראוי הוא לתמיכה נוספת עפ"י סעיף 12 הנ"ל.

ואשר להוכחה מזכות הדיור שניתנה בשעתו ל-א. המנוח, ואשר לפי דברי בנו ב. בפני ביה"ד, היה זה בגלל זכות כולל קוסוב, כלשונו: "הדירה היתה שייכת לוועד הכללי והזכות לכולל קוסוב. אני גר בכנסת א' פעמיים 3 שנים, בזכות כולל קוסוב". דבריו אלה, לפחות בנוגע לזכות הדיור שניתנה לו פעם שניה, נסתרים מהאמור בפרוטוקול של ה"ועד הכללי" מאדר ב' תרפ"ט, בו נאמר: "מחליטים היות כדי הרה"ג ג. ז"ל נדב בית בשכונת כנסת ישראל, מהראוי להתחשב עמו ולהשאירו בבית עוד על משך 3 שנים".

